

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ДОГОВОРУ В СПОЖИВЧИХ ДОГОВОРАХ УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

**РАСЬКО Юлія Олександрівна - аспірантка кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого**

<https://orcid.org/0000-0002-2783-4078>

УДК 347

DOI 10.32782/EP.2023.2.20

У статті досліджено окремі питання обмеження свободи договору в споживчих договорах за цивільним законодавством України та зарубіжних країн з метою захисту прав споживачів. Аналізується не тільки український досвід, але й досвід країн Європейського Союзу у сфері обмеження договірної свободи у споживчих договорах щодо балансу інтересів сторін у договорах, особливо коли одна з них є економічно сильнішою. Для цього автор проаналізував поняття та сутність обмеження свободи договору, здійснено порівняння українського законодавства та законодавства ЄС, коли йде мова про захист прав споживачів, що в силу своєї правової природи обмежує суттєво свободу договору. Виокремлено такі зобов'язання, визначені законом, які водночас і обмежують свободу договору: обов'язкове інформування споживача іншою стороною договору – продавцем (виконавцем) щодо: свого найменування, адреси та порядку прийняття претензій; характеристики товару, ціни та умови сплати, чи є оплата доставки, гарантійного зобов'язання та інших відповідних послуг; інших умов поставки та виконання договору; вимоги до мінімальної тривалості договору, у випадку, коли передбачено періодичність поставок товарів; вимоги до вартості електронно-комунікаційних послуг, у випадку різниці від граничних тарифів; щодо строку, протягом якого можна прийняти пропозицію; тощо.

Обґрунтовано, що поступово переважну більшість норм у сфері захисту прав споживачів, які містяться у Директивах та Регламентах ЄС, імплементовано у чинне законодавство

та прийнято додаткові нормативно-правові акти. Більше того, є ряд національних законодавчих норм, які містять більше гарантій, аніж рекомендовані Директивами ЄС.

Ключові слова: свобода, обмеження, споживчий договір, споживач, послуга, зобов'язання.

Постановка проблеми

Україна не просто підтвердила протягом останнього десятиліття свій євроінтеграційний напрям розвитку, але і на разі кров'ю та життям тисяч українців виборюємо право на повагу до гідності, свободи та можливості утверджувати європейські цінності у незалежній державі. У більшості наукових досліджень йде мова не тільки про європеїзацію різних галузей права, але і розробляються відповідні пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Цивільний кодекс України у частині 3 статті 6 містить сутнісне наповнення розуміння поняття свободи договору через надання сторонам у договорах права відступити від норм цивільно-правових актів та регулювати відносини між ними на власний розсуд. Окрім того, окрема 627 стаття присвячена свободі договору[1]. Сторони цивільних правовідносин самі визначають: укласти їм договір чи ні й з ким із контрагентів вступати у договірні правовідносини. Вказані змістовні складові свободи договору підтверджені і судовою практикою, так Верховний суд виходить із позиції, що такими є: свобода укладання договору, вибору іншої сторони виду договору, а також встановлення умов догово-

ру [2]. Як виняток із цього правила законом можуть встановлюватися певні обмеження, наприклад, щодо вибору контрагентів, при обранні форми договору, імперативні приписи щодо умов укладання певних видів договорів тощо.

Відповідно до європейських підходів свобода договору може бути обмежена заради гарантування справедливості, наприклад, якщо необхідно запобігати певним формам дискримінації чи зловживанню домінуючим становищем [3]. Усталеним для європейського правового виміру є підхід обмеження договірної свободи з метою захисту прав споживачів. У ЦК Франції з 2016 року були внесені правки, які в сучасному розумінні закріпили свободу договору. Так, з 2016 року діє в новій редакції стаття 1102, яка визначає, що кожен вільний укласти чи не укласти договір, обирати свого контрагента, визначати зміст і форму договору в межах, що встановлені законом. Договірна свобода не дозволяє відступати від норм, які стосуються громадського порядку [15]. У Німеччині на разі межі свободи договору визначені загальною забороною протиправності (§ 134 ЦК Німеччини) та аморальності (§ 138 ЦК Німеччини), а також у законодавчому положенні про обов'язковий захист прав споживачів. Крім того, у книгах 3-5 Цивільного кодексу Німеччини (право власності, сімейне право та спадкове право) свобода договору ще більше обмежується, так як можна укласти тільки договори, які прямо визначені у вказаних книгах [16].

Більше того, вказане має бути враховано в сучасних процесах рекодифікації ЦК України. Вважаємо, що термін «обмеження свободи договору» передбачає звуження обсягу правомочностей учасників зобов'язальних правовідносин шляхом визначення правових меж для вчинення ними правомірних дій.

Стан опрацювання

У науці цивільного права питання свободи договору досліджували О. А. Беяневич, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, Т. М. Карнаух, І. В. Жилінкова, В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатеева та ін. Водночас проблеми об-

меження свободи договору. Окремі аспекти аналізу обмежень свободи договору здійснено Р. В. Мельниченко [4]. Але комплексних порівняльно-правових досліджень законодавчого обмеження свободи споживчого договору не було зроблено. В. Никифорак аналізує свободу договору крізь призму розумності, справедливості та добросовісності. [5]. Теоретично-правові аспекти розуміння свободи договору та його обмеження проаналізували Ю. В. Цюкало [6], Лукас Романські [7] та Олександр Ріголет [8]. З. Ф. Самчук-Колодяжна проаналізувала особливості застосування публічного цивільно-правового договору [9]. Висновки авторки стали предметом особливої уваги, оскільки мають відношення до обмеження свободи договору при виборі виду правочину.

Захист прав споживачів є загалом предметом наукових досліджень українських учених: О. Ю. Черняк [10], Є. О. Ружицької [11], Р. В. Походжук [12], Г. О. Ільченко [13], Г. Б. Яновицької [14]. Так, О. Ю. Черняк дослідила цивільно-правовий статус споживача: у контексті адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Окрім того, Є. О. Ружицька проаналізувала, яким чином повинні бути захищені права споживача при укладенні договору роздрібної купівлі-продажу, Р. В. Походжук дослідив особливості захисту прав споживача при укладенні договору постачання електричної енергії через приєднану мережу, а предметом досліджень Г. О. Ільченко є цивільно-правові аспекти захисту споживача страхових послуг тощо. У 2021 році була захищена докторська дисертація «Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні» Яновицькою Г. Б.. Водночас комплексних порівняльно-правових досліджень законодавчого обмеження свободи споживчого договору з метою захисту прав споживачів в Україні та державах ЄС здійснено недостатньо.

Метою статті є аналіз обмежень свободи договору в споживчих договорах за цивільним законодавством України та зарубіжних країн з метою захисту прав споживачів.

Виклад основного матеріалу

Обмеження свободи договору необхідністю захисту прав споживачів випливає із концепції захисту слабшої сторони, яка є усталеною як для європейського права, так і для українського права. Валентина Васильєва зауважує, що має місце своєрідне засилля публічно-правових норм, що призводить до вихолощення приватноправового механізму правового регулювання, у тому числі свободи договору та диспозитивності. Певним фактором стало і передбачення у ЦК України таких правочинів, як публічні договори та договори приєднання. На думку вченої, нічого важливого та ефективного для цивільного обороту такі конструкції не дали. А навпаки вони суттєво нівелювали свободу договору (перша – щодо обрання вільно сторони договору, а інша – щодо змісту договору). Окрім того, як слушно доводить/В. Васильєва, відносини, які мають намір врегулювати такі договори є предметом конкурентного законодавства, а також вони є своєрідними «комірчинами», що дозволяють безпідставно відступити від засад цивільно-правового регулювання, зумовлюють невмотивований стан суб'єктів договорів як слабших сторін. І тут ми погоджуємося із аргументом вченою, що, по суті, має місце певний дисонанс, оскільки саме для захисту слабших сторін приймається закон, його основне призначення полягає у відцентруванні балансу інтересів сторін у договорах, особливо коли одна з них є економічно сильнішою (наприклад, має монопольне становище). З огляду на це, вчена пропонує закріплення у ЦК України поняття «споживчий договір» і збереження спеціального закону.

Г.Б.Яновицька так само обґрунтовує підхід, що загалом Закону України «Про захист прав споживачів» має сутнісне спрямування – захист більш слабшої сторони (споживача) і пропонує визначити *споживчий договір* як договір, у якому, з одного боку, суб'єкт підприємницької діяльності (ними є продавці, виробники, виконавці) чи самозайняті особи, які беруть на себе зобов'язання продати (виготовити) певний виріб (товар) чи виконати роботи (надати послуги) за визначену оплату другій стороні – споживачеві (фізичній особі). Серед ознак

споживчих договорів Г. Б. Яновицька називає такі: особливості суб'єктного складу (з одного боку, суб'єкт підприємницької діяльності чи самозайнята особа, а з іншого – фізична особа – споживач); публічний характер споживчих договорів; засада приєднання до таких умов, які визначені суб'єктом підприємницької діяльності; оплатність; обов'язковість інформаційної складової для характеристики предмета; консенсуальність. Окрім того, вчена не вважає за доцільним у сучасних мовах виділяти таку самостійну ознаку для споживчих відносин, як мета споживання, зокрема особисті потреби. Оскільки предмет договору, одна і та ж особа може використати не тільки в особистих, але й у інших цілях.

Загалом можна погодитися із запропонованим поняттям споживчих договорів, якими є за своєю природою всі договори, де однією із сторін є споживач. Саме в таких договорах для захисту прав споживачів і обмежується суттєво свобода договору. Водночас викликає дискусію розширення мети споживання, адже запропонований Г.Б.Яновицькою підхід дозволяє споживачам використовувати придбані речі не тільки для особистих, але і для інших цілей. За таких умов важко буде говорити про потребу їх захисту як слабшої сторони, нівелюється вся їх участь у таких відносинах саме як споживачів.

І.І.Банасевич при аналізі предмету споживчого договору доходить висновку, що предметом можуть бути тільки такі споживчі товари, роботи із передачею результату, послуги та речі, які передаються для особистих потреб, які не є пов'язаними із незалежною професійною діяльністю чи підприємництвом. Вказаний підхід більш правильний, оскільки не може бути використана річ, товар чи послуга за споживчим договором у інших, аніж особисті цілі.

Такої ж думки дотримується М.М.Гудима, який виділяє такі ознаки споживчих договорів: 1) специфічність суб'єктного складу; 2) об'єкти, призначені тільки для особистого, сімейного, домашнього та іншого подібного використання, яке не є пов'язаним із підприємництвом; 3) публічно-правова природа; 4) оплатність; 5) особливості у порядку укладення. На відміну від підходу Г. Б. Яновицької, яка розширяє мету спо-

живчого використання, М. М. Гудима дотримується традиційного підходу і запропонований ним перелік ознак споживчого договору є більш обґрунтованим. Отже, у споживчих договорах найбільш виражено обмежується свобода договору з метою захисту слабшої сторони – споживача.

Розвиток національного правового регулювання захисту прав споживачів пов'язаний із прийняттям парламентом 12 травня 1991 року Закону України «Про захист прав споживачів», який у грудні 1993 року було викладено у новій редакції. Згодом ще дві редакції вказаного закону набули чинності у 2000 та 2005 роках. На разі ЗУ «Про захист прав споживачів» діє із останніми змінами, внесеними 16 серпня 2022 року [17].

Закон України «Про захист прав споживачів» повністю втілює підхід захисту слабшої сторони. Зокрема, у вказаному законі детально регламентовано термінологію та її значення у контексті прав споживачів (ст. 1); окреслено сферу дії та систему законодавства (ст.1-1, ст. 2), а також визначено пріоритетність норм міжнародних договорів у цій сфері (ст. 3); регулюються права та обов'язки споживачів, у тому числі щодо належної якості продукції, придбання товару із належною та неналежною якістю (ст. 4, статті 6, 8, 9), у випадках порушення умов договорів (ст. 10), придбання товарів у кредит (ст. 11), поза торговельним чи офісним приміщенням (ст. 12), на відстані (ст. 13), право на безпеку продукції (ст. 14), інформацію про продукцію (ст. 15), права при обслуговуванні (ст. 17); врегульовано гарантійні зобов'язання (ст. 7), захист прав (ст. 5), відповідальність за шкоду через недоліки продукції (ст. 16), визнання договорів, які обмежують права споживача, недійсними (ст. 18), судовий захист прав споживачів (ст. 22) та відповідальність за порушення актів законодавчих у сфері захисту прав споживачів (ст. 23), діяльність громадських організацій у сфері захисту прав споживачів (ст. 24 та ст. 25), повноваження публічних суб'єктів у сфері захисту прав споживачів (ст. 26-32)[17].

Необхідно також звернути увагу на рішення Конституційного Суду України в справі про захист прав споживачів кредитних послуг від 10 листопада 2011 року.

Вказане рішення відображає зміни, які відбулися у розумінні свободи договору та необхідності її обмеження задля захисту прав споживачів. З одного боку, КСУ у п. 3.2 згадує, що одним із фундаментальних приватноправових принципів є свобода договору, але вона обмежується справедливістю, добросовісністю, пропорційністю та розумністю. Більше того, Конституційний Суд України також врахував концепт захисту «слабшої сторони» зауваживши, що держава не тільки сприяє споживанню якісного товару (роботи, послуги), чим сприяє покращенню добробуту населення та зростанню рівня суспільної довіри, а також забезпечує особливий захист слабшого суб'єкта економічних відносин. Оскільки в споживача об'єктивно недостатньо знань, які потрібні для правильного відбору товару (роботи, послуги), а також для оцінювання договору, який як правило має вигляд формуляру. Вказане підвищує ризик помилки чи навіть обману споживача і придбання ним не потрібної послуги. Саме для цього, а також для забезпечення добросовісного продавця від зловживання, є правомірним обмеження свободи договору, у тому числі через визначення особливостей договору споживчого кредитування.

Відповідно до у п. 3.3 рішення Конституційного Суду України у справі про захист прав споживачів кредитних послуг від 10 листопада 2011 року. Конституційний Суд України бере до уваги також норми міжнародних договорів. Насамперед, пунктів 1 та 2 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи для захисту інтересів споживачів» від 9 квітня 1985 р., у яких містяться такі цілі: сприяння державам у встановленні чи забезпеченні належного захисту споживачів; сприяння створенню таких структур, які виробляють та розподіляють потреби споживачів; заохочення високого рівня етичності у поведінці тих, хто зв'язаний із виробництвом та розподілом товару і послуг; сприяння державам у боротьбі із шкідливими практиками підприємців, що мають негативний вплив на споживачів; заохочення створювати ринкові умови, які дозволяють споживачу мати більший вибір при нижчій ціні; розроблення та продовження політики захисту інтересів

споживачів. Крім того, КСУ зауважив на положення Хартії захисту споживачів, яка була схвалена Резолюцією Консультативної Асамблеї Ради Європи від 17 травня 1973 р. № 543, яка забороняє надання товару чи послуги, у тому числі фінансової, із прямим чи опосередкованим обманом споживачів.

Вказане рішення КСУ підкреслило сталість у національних підходах обмеження свободи договору необхідністю захисту прав споживачів, у тому числі із врахуванням міжнародних та європейських стандартів.

Варто детальніше проаналізувати новітні підходи в рамках ЄС до захисту прав споживачів та обмеження свободи договору. Одним із перших актів на міжнародному рівні, що має вирішальне значення для захисту прав споживачів є схвалена у 1973 році на 25 сесії Консультативної асамблеї Євросоюзу «Хартія захисту споживачів», у якій передбачено основні права споживача, у тому числі: всебічний правовий захист та допомогу (серед позитивних зобов'язань держави названо і захист найбідніших верств населення); захист від фізичної шкоди та небезпеки продукції; від економічної шкоди; від зловживань надавачів послуг чи постачальників товарів; право на післяпродажне обслуговування протягом розумних строків; на обмежувальну практику, що дозволяє контролювати компанії постачальники-монополісти задля інтересів споживача; на заборону реклами (візуальної та звукової) товарів (послуг), якщо вони вводять в оману особу (Хартія накладає обов'язок саме на рекламодавця подати докази істинності тих тверджень, які ним заявлені щодо товару чи послуги, а також включити точну інформацію про продукт); гарантування ефективності застосування та виконання законодавства, яке встановлює належність розгляду скарг споживача; право на компенсацію шкоди від неправомірної торгової практики; право на відшкодування шкоди завданої невірним описом тощо. Не зважаючи на те, що Україна не ратифікувала «Хартію захисту споживачів» національне законодавство передбачає визначені у ній гарантії.

Наступний акт, який необхідно згадати – Керівні принципи захисту споживачів, які були затверджені Генеральною Асамблеєю ООН резолюцією №39/248 16 квітня 1985 р.

Надзвичайно цінним стало закріплення у цьому акті керівних принципів щодо захисту прав та інтересів споживача.

Система принципів у сфері захисту прав споживачів, визначена на рівні Генеральної Асамблеї ООН у Керівних принципах захисту споживачів, які були затверджені резолюцією №39/248, які одночасно є і дієвою системою обмеження договірної свободи, були розвинені в наступних міжнародних актах, - у Резолюції Економічної та соціальної ради E/1999/INF/2/Add2 від 26 липня 1999 року та Резолюції Генеральної Асамблеї 70/186 від 22 грудня 2015 р.

Резолюція Економічної та соціальної ради E/1999/INF/2/Add2 від 26 липня 1999 року доповнила Керівні принципи засадою сприяння сталим моделям споживання. В обґрунтуванні вказаної засади було зауважено, що нестійка модель виробництва і споживання, особливо в державах, що є високорозвинені в промисловій сфері, є однією із основних причин погіршення на глобальному рівні довкілля. Саме моделі сталого споживання повинні змінити ситуацію, що склалася та забезпечити поєднання викорінення бідності, задоволення основних потреб людей, а також скорочення нерівності. Більше того, уряди держав та міжнародні організації мають узяти на себе основну роль у впровадженні сталого розвитку та таких практик, у тому числі щодо закупівель, які заохочують розроблення та використання екологічно чистого продукту (чи послуг).

Резолюція Генеральної Асамблеї 70/186 від 22 грудня 2015 р. врахувала новітні технологічні зміни та початок цифровізації. Зокрема, було відзначено, що держави мають спільні інтереси по сприянню і захисту конфіденційності для споживача в умовах вільного потоку інформації у цілому світі. Зважаючи на те, що електронна комерція, у тому числі мобільна, стала все більш актуальною для кожного споживача у світі, то необхідним є не тільки використання технологій для сприяння економічного розвитку та зростання мережевих технологій (комп'ютерних), але щоб вони сприяли добробуту споживачам. Крім того, зауважено, що держави, підприємства, а також споживачі мають приділяти основну увагу розвитку ефективної системи захисту

споживачів у сфері електронної торгівлі, тому важливим є залучення міжнародних консультацій та співпраці, особливо в умовах фінансової кризи.

Вказані акти на рівні ООН стали основою і для розвитку європейської системи гарантій та захисту прав споживачів, що є водночас і обмеженнями договірної свободи.

Важливими в аспекті європеїзації законодавства по захисту прав споживачів є умови Угоди про асоціацію із ЄС, які наскрізно містять питання захисту прав та інтересів споживачів: передбачено необхідність захисту споживачів у сфері електронної торгівлі (ст. 140), під час оформлення торгових марок (ст. 193, ст. 195 та ст. 198), географічних позначень (ст. 203, 204), отримання соціальних допомог (ст. 262), при регулюванні цін на внутрішніх ринках (ст. 269), при доступі до енергоресурсів (ст. 337), встановлено гарантії по захисту прав споживачів (ст. 415), розвиток співробітництва у сфері захисту споживачів (ст. 416)[18].

Україна поступово переважну більшість норм у сфері захисту прав споживачів, які містяться у Директивах та Регламентах ЄС, імплементувала, вносячи зміни в чинне законодавство та прийнявши додаткові нормативно-правові акти. До прикладу, розглянемо Директиву Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2011р., що має на меті врегулювати відносини у сфері укладення дистанційних контрактів. У Директиві 2011/83/ЄС запропоновано під дистанційними контрактами розуміти будь-які контракти, предметом яких є товари (послуги), що укладаються постачальниками та споживачами через організовану дистанційно торгівлю (постачання послуг), під час укладення яких використовується один чи більше засобів дистанційного зв'язку. Вказані контракти також суттєво обмежені у свободі договорів, у тому числі і задля захисту прав споживачів.

Директива ЄС 2011/83/ЄС визначила ключові стандарти щодо укладення договорів дистанційно, що, по суті, теж вже обмежило договірну свободу, а саме:

1) перед укладенням дистанційних договорів споживачам повинна бути надана вся інформація по суттєвих умовах (про ви-

робника, основну характеристику товару (послуги), ціну, у тому числі і про податки, порядок оплати, чи є і які витрати на доставку, порядок доставки, про право і порядок відмови від контракту, про кошти, які використовуються для засобів дистанційного зв'язку, час дії ціна від початку пропозиції, чи встановлено необхідно мінімальний термін дії контракту, якщо він постійний або періодичний;

2) не пізніше моменту доставки товару, вказана обов'язкова інформація має бути подана споживачеві, про що подається підтвердження у письмовій формі чи підтверджена іншим способом;

3) гарантована для споживача можливість припинити договір, а саме право відмовитися від договору протягом не менше як 7 робочих днів з моменту отримання товарів (щодо послуг – з моменту укладення контракту чи від дня виконання зобов'язання), із компенсацією витрат щодо повернення товару;

4) виконання договору має відбутися не пізніше 30 днів від моменту прийняття замовлення. У разі неможливості виконання договору по причині відсутності товару, споживача повинно бути проінформовано, і у нього є право вимоги про повернення коштів не пізніше 30 днів (якщо тільки договір не передбачав у таких випадках надання товару (послуги) із рівноцінною якістю чи вартістю).

Директива 2011/83/ЄС передбачила мінімальні умови, які, по суті, обмежили договірну свободу, водночас і допускає, що держави-члени ЄС можуть запровадити ще суворіші положення для забезпечення більшого рівня захисту споживачів.

Вважаємо за необхідне виокремити такі зобов'язання, визначені законом, які водночас і обмежують свободу договору:

1) обов'язкове інформування споживача іншої стороною договору – продавцем (виконавцем) щодо: свого найменування, адреси та порядку прийняття претензій; характеристики товару, ціни та умови сплати, чи є оплата доставки; гарантійного зобов'язання та інших відповідних послуг; інших умов поставки та виконання договору; наявності вимог до мінімальної тривалості договору, у випадку коли передбачено періодичність поставок товарів; вартості електронно-комунікаційних послуг, у випадку різниці від

граничних тарифів; строку, протягом якого можна прийняти пропозицію; порядку розірвання договору;

2) право у споживача на розірвання договору, який укладено на відстані через повідомлення продавця (або виконавця) у чотирнадцятиденний строк з моменту отримання інформації (чи з моменту укладення) або отримання товарів; про розірвання договору може також свідчити повернення матеріальної речі. Обмеження розірвання договору, укладеного на відстані у випадках, коли надано послугу або поставлено товар електронним засобом зв'язку за згодою споживача до завершення строку для розірвання договору, про що споживача було повідомлено; ціни на товари (послуги) залежать від фінансових котировок і не залежать від продавця; договір укладено щодо виготовлення (перероблення) товару під замовлення споживача; споживачем було відкрито аудіо- або відеокасети, носії для комп'ютера, які були запечатані; предметом договору є періодичні видання, лотереї чи азартні ігри;

3) продавець повинен поставити споживачу товар протягом розумного строку, не пізніше тридцяти днів від згоди споживача на укладення договору (якщо інший строк не визначено у самому договорі);

4) продавець вправі використати стандартну умову в договорах про заміну товару у випадку відсутності іншим, але така умова допустима та справедлива якщо дотримано таких стандартів: інший товар теж має аналогічну мету для використання, як і замовлений; новий товар такої ж або кращої якості; ціна нового товару не перевищує цін замовленого; про вказану умову договору споживача повинно бути повідомлено заздалегідь.

Висновки

Положення ЗУ «Про захист прав споживачів» багато у чому відповідає Директиві ЄС 2011/83/ЄС, у тому числі і в частині встановленого ЗУ «Про захист прав споживачів» для продавців обов'язку інформування споживача, про що обов'язково має бути підтверджено письмово чи в електронний спосіб підтвердження. Важливою гарантією є заборона зміни продавцем такої інформації. Є певні положення у Законі України «Про

захист прав споживачів», що навіть посилено встановлюють додаткові гарантії для споживачів, аніж ті, що містяться у Директиві ЄС 2011/83/ЄС, наприклад, на рівні ЄС рекомендований строк для розірвання споживачем договору сім днів, а у ЗУ «Про захист прав споживачів» передбачено строк у чотирнадцять днів.

Таким чином, національне законодавство у сфері захисту прав споживачів не тільки відповідає Директивам ЄС у цій сфері, але навіть і встановлює більші гарантії у частині строків для гарантування захисту прав та інтересів споживачів. Порівняльний аналіз законодавства України та Директив ЄС показав, що наша держава поступово переважну більшість норм у сфері захисту прав споживачів, які містяться у Директивах та Регламентах ЄС, імплементувала, вносячи зміни у чинне законодавство та прийнявши додаткові нормативно-правові акти.

Література

1. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003,- №№ 40-44, ст.356) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#>
2. Постанова Верховного Суду від 16 червня 2021 року у справі № 375/278/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97926382>
3. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. URL: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf.
4. Мельниченко, Р. В. (2015). Обмеження договірної свободи сторін у цивільному праві України. Науковий вісник Ужго-родського національного університету. Серія ПРАВО.- 1 (30), 140–144.
5. Никифорак, В. (2020). Межі свободи договору крізь призму розумності, справедливості та добросовісності. Юридичний Вісник, 4, 104–111. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.976>.
6. Цюкало, Ю. В. (2013). Щодо розуміння свободи договору: теоретико-прикладний аспект. Часопис Київського університету права, 1, 209–212.
7. Romańskim, Ł. (2016). The principle and limits of freedom of contract from the

perspective of the Roman law tradition. Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ, 7, 72–85.

8. Rigolet, A. (2016). La liberté contractuelle – Les réformes passent, le principe reste. Revue de la faculté de droit de l'Université de Liège, 2, 309–331. Available at: https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/245232/1/Libert%C3%A9%20contractuelle_article%20RFDL_2018.pdf Last accessed: 10.09.2022

9. Самчук-Колодяжна, З. Ф. (2014). Особливості застосування публічного цивільно-правового договору. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція, 9-1, 131–133

10. Черняк О.Ю. Цивільно-правовий статус споживача у контексті адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НДІ прив. права і підпр. ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. К. 2011. 22 с.

11. Ружицька Є. О. Права споживачів за договором роздрібною купівлі-продажу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. К. 2016. 18 с.

12. Пожоджук Р. В. Захист прав споживачів за договором постачання електричної енергії через приєднану мережу: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НДІ прив. права і підпр. ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. К., 2016. 23 с.

13. Льченко Г. О. Цивільно-правовий захист прав споживачів страхових послуг: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НДІ прив. права і підпр. ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. К., 2016. 23 с.

14. Яновицька Г. Б. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03. Львів, 2021. 439 с.

15. Lauriane Hauchard. L'affirmation de la liberté contractuelle. URL: <https://www.lepetitjuriste.fr/laffirmation-deliberte-contractuelle/>

16. Vertragsfreiheit. URL: <https://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/recht-a-z/324296/vertragsfreiheit>.

17. Закон України «Про захист прав споживачів» (Відомості Верховної Ради УРСР

SUMMARY

The article explores certain issues of restricting the freedom of contract in consumer contracts under the civil legislation of Ukraine and foreign countries in order to protect consumer rights. Not only the Ukrainian experience is analyzed, but also the experience of the countries of the European Union in the field of restriction of contractual freedom in consumer contracts regarding the balance of interests of the parties in contracts, especially when one of them is economically stronger. For this, the author analyzed the concept and essence of the restriction of freedom of contract, a comparison of Ukrainian legislation and EU legislation when it comes to consumer protection, which, due to its legal nature, significantly limits the freedom of contract. The following obligations are defined by law, which at the same time restrict the freedom of the contract: mandatory informing the consumer by the other party to the contract - the seller (executor) regarding: its name, address and procedure for accepting claims; characteristics of the goods, prices and terms of payment, whether there is a payment for delivery, warranty and other relevant services; other terms of delivery and execution of the contract; requirements for the minimum duration of the contract, if the periodicity of the supply of goods is provided; requirements for the cost of electronic communication services, in case of difference from the marginal tariffs; the period during which the offer can be accepted; the like.

It is substantiated that gradually most of the norms in the field of consumer protection contained in the Directives and Regulations of the EU are implemented in the current legislation and additional regulatory legal acts are adopted. Moreover, there are a number of national legislations containing more guarantees than those recommended by the EU Directives.

Key words: freedom, restriction, consumer contract, consumer, service, obligation.

(BBP), 1991, № 30, ст.379) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>

18. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони {Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014} https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?test=4/UMfPEGznhhaP1.ZixKBnfzHI4s.s80msh8Ie6#